

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО, ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

МЕЗИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ СОФІЇ ТА ОЛЕКСАНДРА РУСОВИХ
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПРИРОДИ
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛІГИ

*до 20-річчя створення
Мезинського національного
природного парку*

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО, ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

**Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

*22 – 23 квітня 2026 р.,
с Деснянське, Новгород-Сіверський р-н*

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2026

УДК 908:349.6:352(082)

З-41

**З-41   ЗБЕРЕЖЕННЯ   БІОЛОГІЧНОГО,   ЛАНДШАФТНОГО
РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В
КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ.** Збірник матеріалів
до 20-річчя створення Мезинського національного природного парку.
Чернігів: Десна Поліграф, 2026. 168 с.

ISBN 978-617-8145-83-5

Збірник конференції містить матеріали, які були представлені та обговорені на всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Збереження біологічного, ландшафтного різноманіття та історико-культурної спадщини в контексті збалансованого розвитку», яка проходила 22–23 квітня 2026 р., на базі Мезинського НПП у змішаному форматі.

Збірник матеріалів конференції може бути в нагоді для науковців - екологів, географів, ботаніків, зоологів, археологів, краєзнавців, фахівців з питань краєзнавства та екологічної освіти, туризму і рекреації, а також рекомендований для аспірантів і студентів природничих та гуманітарних спеціальностей.

Рекомендовано до друку на засіданні
науково-технічної ради Мезинського національного природного парку
(протокол № 67 від 20 квітня 2026 р.) та кафедри екології, географії та
природокористування Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
(протокол № 11 від 08 травня 2026 р.)

*Загальна і наукова редакція: Карпенко Ю.О.
Надані для збірника матеріали друкуються в авторській редакції.*

УДК 908:349.6:352(082)

ISBN 978-617-8145-83-5

© Колектив авторів, 2026

НАПРЯМ 4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОВКІЛЛЯ ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Józef Antonowicz	ACCUMULATION OF BIOGENIC SUBSTANCES IN THE HYDROSPHERE-ATMOSPHERE INTERPHASE OF FOUR FOREST CATCHMENT LAKES - POMERANIA, NORTHERN POLAND	87
She V. Gorinshtein M., Nagorniuk O. M. Sobczyk W.	STRENGTHS OF HYDRO POWER	88
Jamka Kasper, Sobczyk Wiktoria	THERMAL MODERNIZATION OF A RESIDENTIAL BUILDING	91
Асмаковський Є.В.	ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ НА АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРИДОРОЖНІХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	94
Безнощенко М.І., Карпенко, Ю.О., Свердлов В.О.	ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ СЛОВАЧЧИНИ	97
Горовцова М.В., Матвієнко М.Г.	ПОШИРЕННЯ СКАЗУ СЕРЕД ТВАРИН У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ ТА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ	100
Гулай В.	ВИКОРИСТАННЯ БІОХІМІЧНИХ ВИДІЛЕНЬ <i>ALISMA PLANTAGO-AQUATICA</i> В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ МЕТОДІВ БОРОТЬБИ З ЛЕПТОСПИРОЗОМ <i>ISTERONAE MORRHAGIAE</i>	103
Іванов Я.В., Яковенко О.І.	ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЛИНОВИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	104
Івусь Т.І., Карпенко Ю.О.	МЕНЕДЖМЕНТ-ПЛАНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОХОРОНИ ТА ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ФЛОРИ МАКРОФІТІВ МАЛИХ РІЧОК ПОНИЗЗЯ ДЕСНИ	106
Католік Є. О., Яковенко О.І.	ГЕОЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТРУКТУРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТУПИЧІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	109
Кузик І.Р.	ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	111
Попова О. М.	ЗАСОЛЕННЯ ТА АКТИВНА РЕАКЦІЯ ПОВЕРХНЕВОГО ШАРУ ҐРУНТУ У	114

Позитивним геоекологічним чинником є відсутність великих промислових підприємств, що обумовлює відносно сприятливу загальну екологічну ситуацію. Найвні лісові масиви (17 % площі) з переважанням сосни, берези, осики, клена, вільхи, тополі та дуба формують вагомий екологічний каркас і є основою для розвитку рекреаційних функцій ландшафту [1, 2].

Геоекологічна оцінка структури землекористування Тупичівської ТГ засвідчує суттєву незбалансованість між площами сільськогосподарського освоєння (80 %) та природоохоронно-буферних категорій земель (менше 1,1 % ПЗФ) при відносно сприятливому базовому стані ландшафтів, характерному для поліської зони.

Першочерговими завданнями оптимізації структури землекористування є впровадження водоохоронних зон вздовж річок Крюків та Замглай, розширення площ ПЗФ шляхом надання охоронного статусу цінним лісовим масивам, а також розроблення комплексного плану просторового розвитку громади з урахуванням екологічних обмежень землекористування.

Список використаних джерел

1. Аналіз умов місцевого розвитку Тупичівської міської територіальної громади (Додаток №1 до Стратегії розвитку Тупичівської ТГ на 2025–2027 з перспективою до 2034 р.). *Програма USAID «DOBRE»*. Тупичів: Тупичівська сільська рада, 2024. 70 с.
2. Стратегія розвитку Тупичівської сільської територіальної громади на 2025–2027 роки з перспективою до 2034 року. *Програма USAID «DOBRE»*. Тупичів, 2024. 52 с.
3. Регіональна схема екомережі Чернігівської області. *Головна – Чернігівська обласна рада. Новий офіційний веб-портал*. URL: https://chor.gov.ua/images/Razdely/Norm_docum/Rishennia/7_sklykannia/8_essiya/Regionalna_shema_oblasti.pdf (дата звернення: 14.02.2026).

УДК 502.3:504.5:574(477)

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Кузик І.Р., доктор філософії (PhD), доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2

Повномасштабна війна, що триває з лютого 2022 року, завдала Україні безпрецедентних збитків не лише в людському, економічному та інфраструктурному вимірах, а й в екологічній сфері. Деокупація територій відкрила новий етап державного будівництва, водночас виявила масштабну екологічну кризу, що потребує системного підходу до природокористування. Геоекологічні проблеми деокупованих регіонів не є локальними наслідками бойових дій – це комплексне порушення взаємозв'язків між літосферою, гідросферою, біотою та антропогенними системами. Відновлення цих територій

без урахування екологічного фактора ризикує перетворитися на короткострокову відбудову з довгостроковими наслідками для здоров'я населення, продовольчої безпеки та кліматичної стійкості країни.

Бойові дії, масове переміщення техніки, руйнування інфраструктури та промислових об'єктів призвели до фізичного руйнування ґрунтового покриву, його ущільнення, ерозії та хімічного забруднення. У ґрунтах виявлено підвищені концентрації важких металів (свинець, мідь, цинк, кадмій), продуктів горіння, паливо-мастильних матеріалів, залишків вибухових речовин [2]. У промислових та гірничих районах деокупованого Донбасу, Запоріжжя та Херсонщини додалися кислотні стоки, пилові забруднення з пошкоджених кар'єрів.

Пошкодження дамб, насосних станцій, очисних споруд та водогонів призвело до зміни гідрологічного режиму, підтоплення, засолення та забруднення поверхневих і підземних вод. Річки басейнів Дніпра, Сіверського Дінця, Інгульця та Південного Бугу зазнали антропогенного та воєнного тиску: скиди неочищених стічних вод, руйнування заплав, знищення водно-болотних угідь.

У південних регіонах порушення зрошувальних систем загрожує деградації родючих земель та втраті традиційних агроєкосистем. Крім того, мінування берегових ліній та акваторій унеможлиблює безпечний доступ до водних ресурсів та відновлення рибного господарства [6].

Заповідні території зазнали прямого фізичного знищення, пожеж, забруднення та фрагментації середовищ існування. Пошкоджені національні природні парки, заказники та біосферні резервати втрачають функції екологічного каркасу, що знижує стійкість ландшафтів до кліматичних змін. Міграція видів, порушення трофічних зв'язків, інвазії чужорідних організмів та зникнення локальних популяцій формують довгострокові екологічні дисбаланси, відновлення яких вимагає десятиліть [3].

З 2014 року російська федерація незаконно захопила та знищила близько пів тисячі об'єктів природно-заповідного фонду України, загальною площею понад 1,2 млн. га. Під окупацію потрапили 3 біосферні заповідники, 14 природних заповідників, 19 національних природних парків, десятки регіональних ландшафтних парків, сотні заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, а також ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

На першому етапі агресії, у 2014 році, росія незаконно окупувала 100% природно-заповідного фонду півострова Крим, 25% природно-заповідного фонду Донецької області і 23% природно-заповідного фонду Луганської області. На другому етапі агресії та повномасштабної війни проти України, з 24 лютого 2022 року, російська федерація повністю захопила усі території та об'єкти природно-заповідного фонду Донецької і Луганської областей, а також значну частину цінних природоохоронних територій Київської, Сумської, Чернігівської, Харківської, Запорізької та Херсонської областей [5].

Нерозірвані боєприпаси, уламки озброєння, згоріла військова та цивільна техніка, будівельні відходи, азбест, медичні та хімічні відходи утворюють

надзвичайно небезпечний антропогенний шар. Його наявність блокує доступ до земель, ускладнює сільськогосподарське освоєння, будівництво та рекреаційне використання. Додатковий ризик становлять пошкоджені промислові об'єкти, хімічні підприємства та енергетична інфраструктура, аварії на яких можуть призвести до вторинного забруднення великих територій [6].

Війна в Україні сформувала безпрецедентне за масштабом та інтенсивністю порушення екосистемних послуг, що проявляється на всіх рівнях: від локальної деградації ґрунтів до регіональних змін кліматичного регулювання. Пряме руйнування, хімічне забруднення, пірогенний тиск та управлінська дезорганізація призвели до каскадних втрат постачальних, регулюючих, культурних та підтримуючих послуг.

Сучасні наукові дані підтверджують необхідність переходу від реактивної ліквідації наслідків до проактивного, науково обґрунтованого відновлення, що базується на принципах екологічної стійкості, адаптивного управління та збереження природного капіталу. Інтеграція дистанційного моніторингу, біоіндикації, економічної валоризації та екосистемно орієнтованого підходу до планування дозволить не лише відтворити втрачені послуги, а й забезпечити довгострокову соціоекономічну та екологічну стійкість деокупованих регіонів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку стандартів оцінки збитків екосистемним послугам у воєнних умовах, довгостроковий моніторинг відновлювальних процесів та інтеграцію екосистемного підходу у міжнародні механізми компенсації воєнних збитків.

Природокористування на деокупованих територіях стикається з системними перешкодами: дефіцит даних та моніторингу, правові та інституційні прогалини. Необхідна інтеграція екологічних вимог у містобудівну документацію, землеустрій та інвестиційні програми. Окрім цього, існує ризик швидкої, неадаптивної забудови, меліорації без оцінки впливу на довкілля, втрати природних ландшафтів та ігнорування екосистемних послуг, які є основою сталого розвитку регіонів.

Таким чином, геоекологічні проблеми деокупованих територій України є системними, багатовимірними та потребують науково обґрунтованого, міждисциплінарного підходу до природокористування. Відновлення ґрунтів, водних ресурсів, біорізноманіття та безпечного використання земель не може бути відкладеним або розглядатися як вторинне завдання після інфраструктурної відбудови.

Навпаки, саме екологічна стійкість є фундаментом довгострокового економічного відродження, громадського здоров'я та кліматичної адаптації. Імплементация принципів «зеленої» відбудови, прозорого моніторингу, міжнародної підтримки та громадської участі дозволить перетворити деокуповані регіони з зони ризику на модель сталого природокористування. Екологічне відновлення України – це не лише національний пріоритет, а й внесок у глобальні зусилля зі збереження біорізноманіття, боротьби зі зміною клімату та утвердження права на безпечне довкілля для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Грунтовий покрив України в умовах воєнних дій: стан, виклики, заходи з відновлення: монографія. За ред. С. Балюка, А. Кучера, М. Ромашенка. Київ: Аграрна наука. 2024. 340 с.
2. Зайцев Ю.В., Грищенко О.М., Романова С.А., Зайцева І.О. Вплив бойових дій на вміст валових форм важких металів у ґрунтах Сумського та Охтирського районів Сумської області. *Агроекологічний журнал*. 2022. №3. С. 136-149.
3. Лісова Н. Вплив військових дій в Україні на екологічний стан території. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2017, №2, С. 165-173.
4. Kirei V. V. The impact of armed conflicts on natural ecosystems and environmental protection. *National Interests: Priorities and Security*, 2024.
5. Tsaryk L., Kuzyk I. Russian-Ukrainian War: Environmental aspect. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2022. №2. С. 100-106.
6. Shumilova O., Tockner K., Sukhodolov A. Impact of the Russia-Ukraine armed conflict on water resources and water infrastructure. *Nature Sustainability*. 2023.

УДК 631.4

ЗАСОЛЕННЯ ТА АКТИВНА РЕАКЦІЯ ПОВЕРХНЕВОГО ШАРУ ГРУНТУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ГУЗЛІВСЬКІ ЛИМАНИ»

Попова О. М., канд. біол. наук, провідний науковий співробітник,
НПІ «Гузлівські лимани»,
вул. Партизанська, 2, м. Татарбунари, Одеська обл.

Національний природний парк «Гузлівські лимани» площею 27865 га знаходиться у межиріччі рр. Дунаю та Дністра на узбережжі Чорного моря. До його складу входять акваторії моря і 13 лиманів, найбільшими з яких є Шагани, Алібей та Бурнас. На водні простори припадає 85,7% (23726,0 га) площі парку; суша займає лише 14,3% (3984,7 га), при чому з них 2,1% (584,31 га) – це піщаний приморський пересип, а 12,2% (3400,39 га) – материкова частина узбережжя.

Зонально-фоновими ґрунтами у районі парку є чорноземи південні міцелярно-карбонатні на лесах і лесовидних відкладах. Тільки на півночі лиману Хаджидер до території парку доходять чорноземи звичайні малогумусні міцелярнокарбонатні. Також у районі парку зустрічаються лучно-чорноземні, лучні, лучно-болотні, дернові ґрунти, а також солонці і солончаки [2]. Парк створений Указом Президента України 01.01.2010 р., але спеціально на його території ґрунти досі не вивчалися, як і не були встановлені конкретні показники їхнього засолення, яке тут є лімітуючим фактором розвитку багатьох рослин.

Територія парку розподілена між двома природоохоронними науково-дослідними відділеннями (далі – ПОНДВ): Шаганським і Бурнаським, які займають західну та східну частини парку відповідно. Метою роботи було встановити орієнтовні первинні показники просторової динаміки засолення

Наукове видання

**ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО, ЛАНДШАФТНОГО
РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ**

**Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

*22 – 23 квітня 2026 р.,
с Деснянське, Новгород-Сіверський р-н*

Загальна і наукова редакція **Ю.О. Карпенко**
Технічний редактор **О.М. Єрмоленко**

Підписано до друку 12.06.2026 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Cyr.
Ум. друк. арк. 9,77. Ум. фарб.-відб. 9,77. Обл.-вид. арк. 10,5.
Зам. 0026. Тираж 20 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел. +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035, м. Чернігів, вул. Карпенка-Карого, 40

